

Ne kaksitoista – Duodecim-seuran perustajat

Duodecim < lat. kaksitoista, 1) Seuran nimi, joka valittiin perustamiskokouksessa 1881, koska läsnä oli 12 lääketieteen kandidaattia. 2). Vuodesta 1885 ilmestynyt seuran lääketieteellinen aikakauskirja.

Duodecim-seuran nimen »isä» on perustajajäsen Werner Lindman (1855–1916), sittemmin Pudasjärven ja lopulta Kalajoen piirilääkäri. Seuran perustamiskokouksen pöytäkirjan 4. pykälän mukaan »tuotiin erinomaisen suuri luku nimiehdoituksia esille – ja suurinta huomiota nostatti civis LINDMAN, joka pyysi saada laskea yhtiön sydämelle että jäseniä oli luvultaan 12. Näin ollen ehdoitteli hän seuran nimeksi Duodecim, koska se sängen sattuvaisesti viittasi heidän apostoliseen tehtäväänsä ja sen hän sitä suuremmalla syyllä tahtoi tehdä, koska hän oli vakuutettu siitä, ettei näiden kahdentoista apostolin joukossa ilmestyisi mitään Juudasta.» Nimi hyväksyttiin äänestyksen jälkeen ja »Duodecim määrättiin yhdistyksen nimeksi, kuitenkin ainoastaan vastaiseksi, koska toivottiin, että apostolien lukumäärä ennemmin tai myöhemmin eneneisi».

Apostolien määrä kasvoi tusinasta tuhansiksi, mutta Duodecimina seura on pysynyt. Keitä olivat nuo 12 apostolia? Äyräpään tuntevat kaikki, mutta useimmat muut Duodecim-seuran perustajajäsenet ovat luultavasti huonommin tunnettuja. He siirtyivät valmistuttuaan eri puolille Suomea Hangosta Kittilään ja tekivät pitkän päivätyönsä käytännön lääkäreinä. Nyt he esittäytyvät juhluvuoden kunniaksi kukin vuorollaan Aikakauskirjassa. Duodecim-seura otti jo varhain käyttöön nimikirjan, johon uudet jäsenet ja heidän lyhyet elämäkertatietonsa on merkitty. Perustajajäsenten esittelyt ilmestyvät nimikirjassa näkyvän jäsennumeron mukaisessa järjestyksessä. Kaikki tarinat valottavat omasta näkökulmastaan suomalaisuusaatteen leviämistä 1800-luvun Suomessa.

Duodecim-seuran synty 1881 ajoittuu ajanjaksoon, jolloin suomalaisuusliikkeestä eli fennomaniaasta oli tullut jo kansanliike. Romantiikan sävyttämästä kansallisesta herätyksestä oli siirrytty varsinaiseen poliittiseen toimintaan, ja

valtiopäivilläkin kielikysymys jakoi osanottajat kahteen ryhmään yli säätyrajojen. Myös »ruotsalaiseen» ideologiaan perustuva herännäistyö oli siirtynyt poliittisen toiminnan vaiheeseen, ja fennomanialle oli syntynyt oppositio. Näiden suuntien välillä käydyssä valtataistelussa fennomaanit olivat kuitenkin aktiivisempia ja vallanhaluisempia, svekomaanit enemmän puolustuskannalla.

Duodecimin synnyn aikoihin suomalaisuusliike ei kuitenkaan enää ollut rintamaltaan yhtenäinen. Varsinkaan ylioppilaspiireissä epäpoliittinen, kansan valistustason kohottamiseen tähtäävä suomalaisuusaate ei enää tyydyttänyt kaikkia, vaan suomalaisuusliikkeen sisälläkin oli edellisenä vuonna erottunut yhteiskunnallisesti radikaali K.P.T. eli »Koko Programmia Toimeen» vaativa ryhmittymä. Käynnissä oli valtaistelu ylioppilaskunnan johtopaikoista ja lisäksi asemasta Suomalaisen Nuijassa (klubb > klubba = nuija). Tämän opiskelijaseuran piirissä eri osakuntiin ja tiedekuntiin kuuluvat fennomaanit olivat kokoontuneet vuodesta 1875 lähtien.

Duodecimintusina. Seuran perustajajäsenet ylhäältä vasemmalta: Rudolf Idman, Karl Adolf Hällström, August Hillbom ja Nils Durchman. Keskimmäinen rivi vasemmalta: Albert Pfaler, Kaarlo Nohrström, Werner Lindman, Karl Kyrklund. Alin rivi vasemmalta: Matti Äyräpää, Eliel Warén, Werner Starck ja Wilhelm Snellman.

Kieliryhmien leiriytyessä fennomaanipiirit alkoivat perustaa tavoitteidensa toteuttamiseksi myös erikoistuneempia tieteellisiä suomenkielisiä ylioppilasyhdistyksiä, joista monissa toimi opiskelijoiden lisäksi myös yliopistosta jo valmistuneita. Niiden ainakin nimellisenä tehtävänä oli suomen kielen aseman edistäminen, mutta taustalla voidaan nähdä myös suomalaisuusaatteen yhteiskunnalliset pitkän aikavälin tavoitteet, jotka liittyivät esimerkiksi virkojen täyttöön ja virkakelpoisuuteen. Näistä yhdistyksistä ensimmäisenä syntyi August Ahlqvist-Oksasen perustama Kotikielen Seura (1876), jonka tarkoituksena oli »keskustella suomen kielen murteellisista ja muista ominaisuuksista, sekä voimiensa mukaan työskennellä suomen kielen alalla». Tämän seu-

ran tarkoitus nousee uuteen valoon, kun muistetaan, että yhdistyksen perustamisen aikoihin suomen kieltä ei vielä kelpuutettu filosofian kandidaatin tutkintoon muuta kuin ylimääräiseksi aineeksi, eikä suomen kielen professuuri (jonka haltija sattui olemaan juuri perustaja Ahlqvist) ollut tasavertainen muiden professuurien kanssa. Seuraavaksi syntyi Duodecim-seura (1881) edistämään lääketieteen suomen kieltä (ja fennomaanien asemaa lääketieteen alalla). Paljon myöhemmin syntyivät fysiikan opiskelijoiden perustama Vipuset (1893) »edistämään suomen kielen käyttöä luonnontieteiden, varsinkin fysiikan ja sen kanssa läheisesti yhteydessä olevien tieteiden alalla» sekä Juhana Aukusti Melan aloitteesta syntynyt Vanamo, suomenkielisen

luonnontieteen ystävät (1896) »edistämään suomen kielen käytäntöä luonnontieteiden, varsinkin kasvi- ja eläintieteen alalla». Luetteloon on joskus liitetty myös Ylioppilaskunnan Laulajat (1882), joka ei ollut tieteellinen yhdistys mutta jota voidaan pitää esimerkkinä siitä, miten suomalaisuusaatteen haluttiin kattavan kaikki harrastusmuodotkin ja miten ylioppilasnuorisoa haluttiin edustaa ulospäin omien fennomaanitunnusten alla.

Duodecim-seura syntyi siis varhain tässä yhdistysten sarjassa. Lyhyt selitys tälle on seuraava.

Vuoden 1881 kallistuessa kohti loppuaan fennomanian tulevaisuus näytti yleisesti varsin valoisalta. Saman vuoden keväänä vietetty Snellmanin 75-vuotispäivä 12.5. oli ollut yhtä fennojen juhlaa. Päivänsankari oli profetaalisessa kiitospuheessaan terävästi suominut – ruotsiksi tietenkin – niitä läsnäolijoita, jotka eivät vielä ymmärtäneet mihin oltiin menossa: »Om I [Ni] – – hvilkas tungomål egentligen är det svenska, om I[Ni] sen till dessa fakta och viljen lära af historien, så kunnan I[Ni] ock deraf lära, att denna finska rörelse, som I[Ni] icke rätt begripen, den skall segra. Det finnes ingen mensklig makt, som kan hindra det, och endast på den kan ett fast Finland grundas, ett Finland med hopp att i en framtid bestå.» (Johan Wilhelm Snellmans Samlade arbeten IX. Otava, Helsingfors 1896).

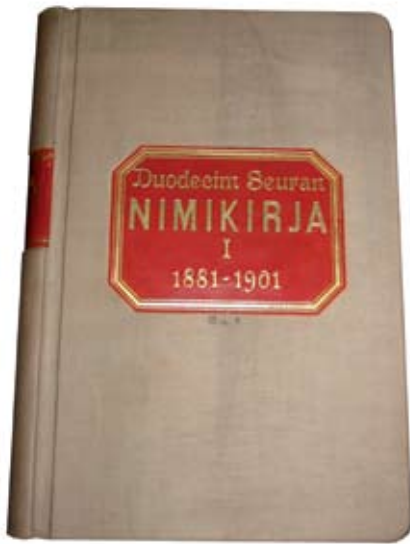
Yliopisto-opiskelijoiden piirissä tämä ennuste näyttikin jo olevan toteutumassa, sillä suomalaismieliset olivat saaneet voiton huhtikuussa pidetyissä ylioppilaskunnan vaaleissa, ja voitto oli tullut jo edellisenäkin vuonna. Lisäksi suomenkielen tasavertaisuutta koskevan kieliasetuksen oli määrä tulla voimaan vuonna 1883, joten marraskuulle 1881 tultaessa odotusaikaa oli jäljellä vain runsas vuosi. Keväällä valtaistuimelle noussut uusi keisari Aleksanteri III suhtautui suomalaistamispyrkimyksiin yhtä suopeasti kuin isänsäkin, eikä siis näyttänyt todennäköiseltä, että hän kumoaisi Aleksanteri II:n v. 1863 antaman manifestin, jonka mukaan suomen kielestä tulisi 20 vuoden siirtymäajalla maan virastoissa käytettävä virallinen kieli. Suomalaista puoluetta ja suomen kieltä suosiva oli myös kesäkuussa

1881 nimetty uusi kenraalikuvernööri Heiden.

Käytännössä kuitenkin monet virastot, esimerkiksi lääkintöhallitus, samoin kuin yliopiston konsistori ja lääketieteellinen tiedekunta olivat vielä täysin ruotsinkielisiä. Fennomaanien mielestä olisi uutta kieliasetusta silmällä pitäen pitänyt ryhtyä valmistelutoimenpiteisiin, mutta mitään ei ollut tapahtunut. Suomalaismielistenkin medisiinareiden oli nimittäin pakko myöntää, että lääketieteeltä puuttui suomenkielinen tieteellinen ja lääkintähallinnollinen sanasto. Kansanomaisia ja murteellisia suomenkielisiä nimityksiä toki löytyi monille vaivoille ja ruumiinosille, mutta yliopisto-opetusta ja virallisia asiakirjoja varten tarvittavia latinankielisten termien vastineita ja oppisanastoa ei kaikilta osin ollut, ja ainakaan niitä ei löytynyt yhteen koottuina. Viranomaisten ja tiedekunnan passiivisuuden taustalta saattoi uumoilla tahallista taktikointia. Ellei termejä ollut, ei kieliasetusta voitu tietenkään käytännössä toteuttaa.

Suomalaismielisten asemat näyttivät parantuvan sitä mukaa kuin opiskelijamäärät kasvoivat, ja vuosikymmenen taitteessa oli pitkän odottelun jälkeen alkanut kasvun aika. Ennen 1880-luvun alkua Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa opiskelleiden määrä oli ollut varsin vakaa ja pieni; läsnä olevia ylioppilaita ei koko 1870-luvun ollut kuin runsaat 600 ja tiedekunnista lääketieteellinen tiedekunta (johon voitiin liittyä vasta fyysis-matemaattisessa osastossa suoritetun filosofian kandidaatin tutkinnon jälkeen) oli pysynyt pienimpänä. Koko 1870-luvun ajan läsnä oleviksi ilmoittautuneita medisiinareita opiskeli kerrallaan vain noin 50, kun teologeja oli 100, juristeja 150 ja filosofisen tiedekunnan opiskelijoita 300.

Vuoden 1881 alusta lääketieteellisessä tiedekunnassa oli aloittanut poikkeuksellisen suuri joukko sellaisia uusia opiskelijoita, jotka keväällä pidetyissä ylioppilaskunnan vaaleissa ja osakuntatoiminnassa olivat osoittautuneet fennomanian kannattajiksi. Lisäksi tiedekunnassa opiskeli jo vanhastaan melkoinen joukko kandidaatin tutkinnon suorittaneita fennoja, osa heistä opintojen loppusuoralla. Monet heistä olivat hyvinkin näkyviä ja tunnettuja ylioppilaspoliitikkoja. Kun syyslukukausi 1881 alkoi,

länä olevaksi ilmoitautui yhteensä 59 lääketieteen opiskelijaa ja suomalaisuusaatteen kannatus näytti siis tässä joukossa olevan suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Strategista silmää omaava saattoi huomata, että yhteen koottuna fennoja voisi olla jo pienen yhdistyksen verran. Kukaan medisiinareista ei tietenkään ollut ammattifilologi, mutta organisoiduissa puitteissa ja jonkun aloitteesta heistä hyvinkin saattoi löytyä se kapasiteetti, joka tarvittiin virkamiehille ja tiedekunnalle riittävän lääketieteen sanaston kokoamiseen. Samalla tietysti voitaisiin ajaa fennomaanien asiaa muutenkin.

Siis tarvittiin vain organisaatio, jonka piirissä toimia, ja ensin tietenkin jonkun tekemä aloite. Medisiinarifennosta merkille pantavan moni kuului Savo-Karjalaiseen Osakuntaan ja tapasi toisiaan siellä, mutta joukossa oli myös muihin osakuntiin kuuluvia. Suomalaismielisille oli ylioppilaskunnan piirissä oma seuransa, Suomalainen Nuija, mutta fennomaanien revettyä kahteen leiriin vuonna 1880 se ei enää ollut entisensä ja sen jäsenistö tuskin oli laajemmin kiinnostunut lääketieteen termeistä. Lääketieteen opiskelijoiden epävirallinen keskustelukerho Medicinska klubben ei ollut fennomaanien käsissä eikä helposti vallattavissakaan, ruotsinkielisiä oli kuitenkin tiedekunnan opiskelijoissa enemmistö. Yliopiston ulkopuolelta löytyi Suomalainen Klubi joka oli liian kallis, ja Suomalai-

Duodecim-seuran jäseniksi hyväksytyille henkilöille annettiin seuran alkuvuosista lähtien jäsennumero ja heidän elämäntietonsa kirjattiin liittymisjärjestyksessä jäsenmatrikkeliin (osalla jopa latinankielistä kuolinsydydiagnosia myöten). Matrikkeliä alettiin kuitenkin pitää vasta 1900-luvun alussa, jolloin ensimmäisten 20 vuoden aikana liittyneet jäsenet kirjattiin siihen takautuvasti. Vanhin säilynyt jäsenluettelo on seuran perustamisen ajoilta ja siinä Matti Äyräpää on numero 1.

sen Kirjallisuuden Seura, joka puolestaan oli liian korkealentoinen ja liian raitis – opiskelijoilta sanojen järjestäminen sujui paremmin, jos samalla saattoi pitää myös hauskaa. Jonkinlainen yhdistys kuitenkin tarvittiin, sillä pikkutunneille asti eivät ravintoloissa ylioppilasryhmät saaneet Keisarillisen Aleksanterin yliopiston järjestysääntöjen mukaan istua, ellei tapaamisella ollut hyväksyty ja selkeästi määritelty tarkoitus.

Aloite uuden seuran perustamisesta tuli lääketieteen kandidaatti Matti Äyräpäältä, jolle asia oli aatteellisesti tärkeä ja jolle tällaisella toiminnalla juuri loppusyksystä 1881 oli myös aivan erityinen sosiaalinen merkitys. Hän oli syyskuussa 1881 jäänyt lyhyen avioliiton jälkeen leskeksi ja yksinäisyyttä paetakseen suunnitellut jopa ulkomaille lähtöä. Lisäksi hän oli ollut pitkiä aikoja välillä poissa Helsingistä lääkärin viransijaisuuksia hoitamassa, ja palattuuaan Suomalaisen Nuijan entinen puheenjohtaja ei ehkä oikein tahtonut löytää paikkaansa tällä välin uudelleen järjestäytyneissä fennomaaniriveissä. Hänen ajatuksissaan saattoi olla myös pelko ääri-fennomaanisen siiven etenemisestä. Tässä tarjoutui tapa pitää nuoret medisiinarit poissa K.P.T:n kokouksista ja muista radikaalien riennosta. Alustavissa laskelmissaan hän sai kokoon 21 nimeä. Niinpä hän päätti (ehkä ensin sondeerattuaan asiaa muutaman läheisemmän kandidaattikollegan kanssa) kutsua nämä lääketieteellisen tiedekunnan suomenmieliset opiskelijat koolle – heidät kaikki, mutta 12 vanhinta kandidaatin tutkinnon suorittanutta ensin – ja ehdottaa joukolle, että laaditaan lääketieteelle suomenkielinen oppisanasto.

Kaikki saapuivat paikalle ja he laativat oppisanaston. Sanaluettelon lisäksi he saivat aikaan myös paljon muuta.

JAAKKO IGNATIUS
jaakko.ignatius@duodecim.fi